

TA'LIM DA DIDAKTIK O'YINLAR VA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Xolmatova Ra'noxon Qambaraliyevna

Toshkent shahar Yangihayot tuman

285 -maktabning ona tili va adabiyot o'qituvchisi

Annotatsiya: Didaktik o'yinlarning asosiy turlari intellektual (aqliy), harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy, jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'lim tarbiya jarayonida asosan o'quvchilarda ta'lim olish motivlarini ularning turli yo'nalishdagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan biror kasbga moyilliklarini ko'rsatadigan didaktik o'yinlardan foydalaniladi. Ushbu maqolada ta'lim jarayonida didaktik o'yinlardan interfaol metodlardan foydalanish samaradorligi haqida metodik tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Didaktik o'yinlar, kompyuter vositasi, «Breyn-ring», kichik guruhlar, ta'lim metodi, tarbiya, bilim

“Ta'lim texnologiyasi” tushunchasi “ Ta'lim metodikasi” tushunchasiga nisbatan kengdir. Ta'lim metodi — o'quv jarayonining majmuaviy vazifalarini yechishga yo'naltirilgan o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyati usuli bo'lsa, ta'lim metodikasi esa muayyan o'quv predmetni o'qitishning ilmiy asoslangan metod, qoida va usullar tizimini ifodalaydi.

Ta'lim texnologiyasi — ta'lim maqsadiga erishish jarayonining umumiy mazmuni, ya'ni, avvaldan loyihalashtirilgan ta'lim jarayonini yaxlit tizim asosida, bosqichma-bosqich amalga oshirish, aniq maqsadga erishish yo'lida muayyan metod, usul va vositalar tizimini ishlab chiqish, ulardan samarali, unumli foydalanish hamda ta'lim jarayonini yuqori darajada boshqarishni ifodalaydi.

Pedagogik texnologiyaning markaziy muammosi — o'quvchi shaxsini rivojlantirish orqali ta'lim maqsadiga erishishni ta'minlashdan iborat. Pedagog olim V.P.Bespalko pedagogik tizimni pedagogik texnologiyaning asosi ekanligini e'tirof etgan holda uni quyidagi unsurlaridan iboratdir deya ta'kidlaydi:

1) o'quvchi; 2) ta'lim -tarbiyaning maqsadi; 3) ta'lim - tarbiya mazmuni; 4) o'quv jarayoni; 5) o'qituvchi yoki texnik vositalar; 6) ta'lim-tarbiyaning tashkiliy shakllari. Demak, pedagogik texnologiya ta'lim-tarbiya faoliyatining yaxlit jarayoni to'g'risidagi fan ekanligini e'tirof etish lozim. Ayniqsa, o'qitishga interfaol dars usullarini, “Kichik guruhlarda ishlash”, «Breyn-ring» usullari qo'llanganda o'quvchilar o'qituvchi bilan birga teng faoliyat ko'rsatadilar. Darsda ta'limning interfaol usullaridan biri “Kichik guruhlarda ishlash” texnologiyasidan foydalanish

maqsadga muvofiqdir. Mazkur texnologiyani qo'llash usuli quyidagilardan iborat: – faoliyat yo'nalishi aniqlanadi. Muammodan bir-biriga bog'liq bo'lgan masalalar belgilanadi;

– kerakli asos yaratiladi. O'quvchilar mazkur mavzu haqida ko'proq tushunchaga ega bo'lishlari kerak;

– guruhlar belgilanadi. O'quvchilar 7-8 kishidan iborat bo'lib guruhlarga bo'linadi;

– aniq ko'rsatma beriladi. Mustaqil ish, krossvord, test tuzish;

– boshlovchi o'quvchi oldindan tayinlanadi. O'tilgan mavzu yoki bo'lim bo'yicha mustaqil, o'z ustida ishlab, savollar tuzib keladi, krossvord, test javoblarini baholaydi;

– ekspert yoki yordamchi (assistent) o'quvchi tayinlanadi, ular o'yinni olib borishda yordam beradilar, javoblarni baholab, tahlil qilib beradilar;

– guruhlardan sardorlar saylanadi. Sardor - hushyor shaxs, o'z guruhi uchun o'yin qoidalarini buzmaganda jon kuydiradi;

– o'qituvchi tomonidan esa jarayon qo'llab-quvvatlanib va yo'naltirilib turiladi. U o'yinni nazorat qilib turadi, o'yin yakunlangach, o'quvchilarning umumiy balini e'lon qiladi. So'ngra muhokama qilinadi;

– doskaga 3ta guruhga bo'lingan o'quvchilar familiyasi yozib qo'yiladi, dars maqsadi bo'yicha maksimal ballar ko'rsatilgan bo'ladi, reja bo'yicha to'plangan har bir ball o'quvchi familiyasi qarshisiga yozilib boriladi.

– O'qituvchi bilan o'quvchining o'zaro ta'siri natijasida o'quvchi ma'lum bilimlarni shunchaki o'zlashtirib, ya'ni o'rganib olishidan tashqari bir vaqtning o'zida bilim olish va xatti-harakatlar qilishning yangi tamoyili va metodini o'zlashtirib oladi va rivojlantirib boradi.

– Odatda o'qituvchi xorijiy tilni o'rgatish, o'qitish usulini o'zi tanlaydi. Kursning mazmuni deyarli o'zgarmaydi, ammo uni o'quvchiga yetkazib berish usuli o'zgarishi mumkin.

– Agar vazifa biror dalil berish haqida bo'lsa, taqdimot yoki interfaol ma'ruza kabi usullar eng samarali usullar hisoblanadi. Muammolarni muhokama qilishda eng ma'qul usul o'quvchilarni kichik guruhlarga bo'lib jamoaviy bahs-munozara o'tkazishdir. Bunda bahs-munozara Discussion, Brainstorming usulidan foydalanish mumkin. Ma'lumki, o'quvchilarning mustaqil keng va puxta bilim olishlarida syujetli, rolli, ijodiy, ishbilarmonlar, konferensiya, o'yin mashqlari kabi didaktik o'yinlar o'zining ta'lim-tarbiya beruvchi, bilimlarni mustahkamlovchi, o'quv materiallarini takrorlovchi, bilimlarni nazorat qiluvchi o'yinlar sifatida ifoda etilishi bilan ahamiyatlidir. O'quvchilarning ijodiy fikrlash, mustaqil bilim egallash ko'nikmalarini rivojlantirishda ularning o'zlarida bor bo'lgan bilim, ko'nikma,

malakalarini yangi vaziyatda qo'llash orqali yangi bilimlarni o'zlashtirishida didaktik o'yinlarning o'rni alohida ajralib turadi.

Ishchanlik o'yin darsi – dars mavzusi bo'yicha masalalarni hal etish jarayonida o'quvchilarning faol ishtirok etishini ta'minlash orqali yangi bilimlarni o'zlashtirish mashqi.

Rolli o'yin darsi – dars mavzusi bo'yicha masalalarni o'rganishda o'quvchilarga oldindan ma'lum rollarni taqsimlash va dars jarayonida shu rolni bajarishlarini tashkil etish asosida bilimlarni mustahkamlash darsi.

Teatrlashtirilgan dars – dars mavzusi bilan bog'liq sahna ko'rinishlari tashkil etish orqali dars mavzusi bo'yicha chuqur, aniq ma'lumotlar berish darsi.

Kompyuter darsi – tegishli o'quv fani bo'yicha dars mavzusiga doir kompyuter materiallari (multimediya, virtual o'quv kursi va shu kabilar) asosida o'tiladigan dars.

Kim oshdi savdosi darsi – o'quv fani ayrim bo'limi bo'yicha bilimlarni har bir o'quvchi qanchalik ko'p bilishini namoyish etish darsi.

Yarmarka darsi – dars mavzusini bo'laklar bo'yicha oldindan o'zlashtirish o'quvchilarning o'zaro muloqat asosida sinfga qiziqarli tushuntirish orqali o'tiladigan dars.

O'yin darsi – dars mavzusiga mos o'yin orqali o'quvchilarning o'zlashtirishlarini tashkil etish darsi.

Sud darsi – o'quvchilar bilan dars mavzusiga mos "sud" jarayonini tashkil etish orqali yangi mavzuni tashkillashtirish darsi.

Konsert darsi – dars mavzusini sahnalashtirgan holdagi konsert shaklida ifodalash mashqlari bo'lib, o'quvchilarni faollashtirish va bilimni mustahkamlash imkoniyatini beradi.

Tergovchi bilimdonlar olib boradigan darsi – dars mavzusini oldindan puxta o'rgangan o'quvchilar yordamida qiziqarli savol – javoblar, tahlillar asosida isbotlab, tushuntirish mashqlari bo'lib, bunda o'quvchilar dars mavzusini o'zlashtirib eslab qolishlari uchun qulaylik yaratadilar.

Integral (integratsiyalangan) dars – bir nechta fanlarga doir integratsiyalash uchun qulay bo'lgan mavzular bo'yicha tashkil qilingan dars bo'lib, o'quvchilarning turli fanlarga qiziqishlarini orttirib ta'lim jarayonidagi faolliklarini taminlaydi. Bunday darslar o'quvchilarga fanlararo bog'liqlikni o'rgatish orqali ularda odam tuzilishining ilmiy asoslarini to'liq idrok etish, ilmiy dunyoqarashini shakllantirish ijodiy tafakkurlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mo'jizalar maydoni darsi o'quvchilar bilan o'tkaziladigan qiziqarli o'yinlar bo'lib turli savollarga belgilangan vaqt davomida to'g'ri javoblar topish va g'oliblarni rag'batlantirish orqali o'quvchilarda fikrlash, topqirlik va ziyraklik, bilimlarni kengaytirib borish sifatlarini shakllantiradi.

Didaktik o'yinli mashg'ulotlarni o'quvchilarning bilim olish va o'yin faoliyatining uyg'unligiga qarab syujetli, ro'lli o'yinlar, ijodiy o'yinlar, ishbilarmonlar, konferensiyalar kabi o'yin mashqlariga ajratish mumkin. O'qituvchi pedagog, avval o'quvchilarni individual (yakka tartibdagi) so'ngra guruhli o'yinlarga tayyorlashi va uni o'tkazishi, o'yin muvaffaqiyatli chiqqandan so'ng esa ularni ommaviy o'yinlarga tayyorlashi lozim. Chunki o'quvchilar didaktik o'yinli mashg'ulotlarda faol ishtirok etishlari uchun zaruriy bilim, ko'nikma, malakalarga ega bo'lishlari, bundan tashqari guruh jamoasi o'rtasida hamkorlik, o'zaro yordam vujudga kelishi lozim. Didaktik o'yinli mashg'ulotlar orasida konferensiya mashg'ulotlari ham muhim o'rin tutadi. Konferensiya mashg'ulotlari o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirishda ilmiy dunyo qarashini kengaytirishda, qo'shimcha va mahalliy materiallar bilan tanishtirishda, ilmiy va ilmiy-ommabob adabiyotlar bilan mustaqil ishlash ko'nikma va malakalarni orttirish, mustaqil hayotga ongli tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Konferensiya mashg'ulotini o'tishdan oldin mashg'ulot mavzusini maqsad va vazifalarini belgilab, shu mavzuga oid qo'shimcha ilmiy, ilmiy-ommabop adabiyotlar ko'zdan kechiriladi. Mashg'ulotni o'tishdan bir hafta oldin mashg'ulot mavzusi e'lon qilinib unga tayyorgarlik ko'rish uchun adabiyotlar tavsiya etiladi.

Ta'lim tizimida yangi pedagogik texnologiyani qo'llash ma'lum qolip asosida fikrlashni emas, balki umumiy yechimga xilma-xil ijodiy izlanishlar orqali kelishini ta'qozo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Zununov. N. Hotamov. J. Esonov. Maktabda adabiyot o'qitish metodikasi. Toshkent, "O'qituvchi" 1993.
2. Q.Yuldoshev. Adabiyot o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari. Toshkent, "O'qituvchi", 1996.
3. Q.Yo'ldoshev, O.Madaev, A. Abdurrazoqov. Adabiyot o'qitish metodikasi, dasturiy qo'llanma. Toshkent, 1994.

